

er, at der ikke kan søges på numre. Det er derfor meget besværligt at få overblik over Krügers brug af Rigsarkivets bestand, også fordi der ikke er nogen konkordans mellem gammel og ny registratur.

Dan H. Andersen

- | NIELS H. FRANDBEN: *Kilder til Grønlands missionshistorie fra Hans Egedes tid til Lov om Kirke- og Skolevæsen i Grønland 1905*, Selskabet for Udgivelser af Kilder til Dansk Historie, København 2019, 557 s., 398 kr.

Niels H. Frandsen har leveret et monumentalt arbejde ved at gøre kilder til det danske koloniprojekt i Grønland tilgængelige. I 2010 stod han bag *Nordgrønland 1790-96. Inspektør B. J. Schultz' indberetninger til direktionen for den Kongelige grønlandske Handel*, og i 2019 kom *Kilder til Grønlands missionshistorie fra Hans Egedes tid til „Lov om Kirke- og Skolevæsen i Grønland 1905“*, der er genstand for nærværende anmeldelse. Frandsens kildeudgivelser giver unikke indblik i de to store områder i koloniprojektet, der lige fra Hans Egedes ankomst til Grønland i 1721 var uløseligt forbundne, men alligevel (som oftest) adskilte domæner: handel (der i store træk var sammenfaldende med administration) og mission. Frandsens arbejde bidrager således til at kvalificere forståelsen af det koloniale projekt ved at lette tilgangen til kilder, der er svært tilgængelige for studerende og almindeligt interesserede læsere.

Kilder til Grønlands missionshistorie fra Hans Egedes tid til „Lov om Kirke- og Skolevæsen i Grønland 1905“ er et grundigt arbejde udført samvittighedsfuldt med klare kriterier for udvælgelse og transskribering. Som Frandsen skriver, er formålet med bogen at samle og gengive „alle de instrukser, cirkulærer, vejledninger m.m. som havde betydning for de dansk-norske, fra 1814 danske, missionærer og præsters arbejde i Grønland fra 1721 frem til 1905“ (s. 11). Perioden er således bestemt af Hans Egedes ankomst og vedtagelsen af den første samlede lov om kirke og skole i Grønland, der markerer overgangen fra missionsmark til kirke. I perioden frem til 1862 var det Missionskollegiet, der førte korrespondancen med missionærene, mens Kultusministeriet (Ministerium for Kirke- og Undervisningsvæsen) overtog derefter.

Bogen består af en *Indledning* – inddelt i *Formål og udgivelsesprincipper*, *Handel og forvaltning 1721* og *Missionen 1721-1905* – og dernæst *Dokumenter* (selv de transskriberede kilder). Dertil kommer nyttige redskaber som (blandt andet) *Kildefortegnelse*, *Ordlister* og *Registre* (*person-, sted- og emne-*).

I indledningen introduceres læseren til opbygningen af det danske koloniprojekt i Grønland. Der er tale om en saglig og sober fremstil-

ling, hvor detaljeringsniveauet indimellem virker overvældende, som når Frandsen, i sin beskrivelse af kolonierne, skriver om Nuussuaq, at stedet blev „oprettet som udsted under Ritenbenk i 1794, men blev i 1804 lagt under Umanak. Det blev nedlagt 1810, men genoprettet 1825, igen under Ritenbenk indtil 1896, hvor det blev lagt under Umanak“ (s. 21). Man kan indimellem savne en lidt bredere kontekstualisering af missionsbestræbelserne og kolonialismen i Grønland som manifestationer af globale fænomener. Indledningen udgør dog en bundsolid introduktion til organiseringen af missions-/koloniprojektet, der klæder læseren eller brugeren godt på til at se de transskriberede kilder i (dansk/norsk og dansk-grønlandsk) kontekst.

Det er yderst hjælpsomt, at der i indledningen er indsat henvisninger til kilder optrykt i bogen. Her får Frandsen lanceret temaer til videre udforskning for læseren og givet eksempler på, hvad materialet „kan“. Eksempelvis når Frandsen skriver om den rolle, missionærer havde i forhold til grønlændere, som ikke stod under dansk ret. Kirketugten kunne i denne forbindelse bruges som straffende foranstaltning, men Frandsen påpeger med henvisning til en skrivelse til missionær J.J.K. Løchte i Jakobshavn fra 1819, at Missionskollegiet foreslog piskestraf for begået hor. I det hele taget viser denne skrivelse, at Missionskollegiet og missionærerne gjorde sig meget konkrete overvejelser over moralske spørgsmål i kolonierne. Eksempelvis mener Missionskollegiet, at det vil være vanskeligt at forebygge danske ansattes samleje „med de såkaldte Stedkoner“, og at det mest virksomme middel herimod var missionærens formaninger (s. 189-190). Dog blev missionær Løchte instrueret i at afholde sig fra at vie købmand Ritter til „et ungt Fruentimmer“, som han tilsyneladende havde medbragt til Grønland uden at være „ordentlig skildt“ fra sin Kone i København (s. 190).

Frandsens udvælgelsesprincipper betyder, at de gengivne kilder i overvejende grad er kommunikation *til* missionærerne eller *om* missionærerne. Det havde været spændende at få mere direkte indblik i missionærernes egne beskrivelser, selvom Frandsens noter til kilderne er nyttige. Ligeledes havde det været interessant at følge bestemte sager, f.eks. de famøse religiøse sværmerier i Evighedsfjorden i slutningen af 1700-tallet, som forfatteren Kim Leine brugte som forlæg for sin roman *Profeterne i Evighedsfjorden* (2012). Den for sagen centrale missionær Niels Hveysels indberetninger til Missionskollegiet og kollegiets besvarelser havde været fine at samle. Det har imidlertid ikke været Frandsens ærinde, og der er ingen tvivl om, at den foreliggende samlingen af instrukser, cirkulærer, vejledninger m.m. udgør et generøst bidrag til at øge forståelsen af relationen mellem Grønland og Danmark.

Søren Rud